

ADVOKATO IR JO KLIENTO PASLAPTIS. REGULIAVIMAS, TURINYS, PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Laurynas Pakštaitis

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo akademijos

Teisės ir teisėsaugos institutas

Elektroninis paštas pakstaitis@mruni.eu

Pateikta 2024 m. birželio 28 d., parengta spaudai 2024 m. spalio 7 d.

DOI: 10.13165/JUR-24-31-2-10

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjama advokato ir kliento paslaptis kaip advokato konfidencialumo pareigos klientui išraiška, atskleidžiama šios paslapties samprata, turinys, pradžios ir pabaigos ribos, su šios paslapties apsauga susijusios problemos, požiūriai moksle. Advokato ir kliento paslaptis – specifinis, advokato profesijai būdingas ir būtinas teisinis konstruktas. Ši paslaptis yra advokato profesijai būdinga kaip veiklos garantas, sėkmingo kliento atstovavimo ir jo interesų įgyvendinimo prielaida. Straipsnyje trumpai aptariama paslapties kilmė, istorinė raida, galiojantis teisinis reguliavimas Lietuvoje ir atspindys Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje. Straipsnyje pateikiama Jungtinių Amerikos Valstijų teisės mokslo išvalgų apie advokato profesinę paslaptį kaip advokato veiklos privilegiją ir jos ypatybes, nurodomi jurisprudencijoje taikomi požymiai, kuriais remiantis sprendžiama, ar paslapties privilegija taikoma. Straipsnyje iškeliamos praktikoje pasitaikančių problemų grupės, jos aptariamos. Pastaruoju metu požiūris į advokato paslaptį keičiasi, jos apsauga ribojama kitų įstatymų. Straipsnyje daroma išvada, kad teisinis paslapties reguliavimas yra pakankamai išplėtotas, tačiau vienas iš probleminių aspektų – nuo kada paslaptis prasideda ir turi būti saugoma. Šiuo požiūriu Lietuvos teismų siūlomas vertinimas sieti paslaptį su advokato ir kliento sutarties sudarymo faktu ir jos turiniu nėra teisingas, nes sprendžiant turi būti atsižvelgiama į esminių požymių, rodančių advokato ir kliento santykius, buvimą.

Reikšminiai žodžiai: advokato ir kliento paslaptis; advokato profesinė paslaptis; advokato konfidencialumo pareiga; konfidencialumo privilegija.

Įvadas

Temos aktualumas. Sakoma, kas valdo informaciją, tas valdo pasaulį. Informacija, žinios gali būti „gyvybės ar mirties klausimas“, pagrindas nuteisti, išteisinti, tenkinti arba atmesti ieškinį, pelningai parduoti verslą, sudaryti pageidaujama sandorį ar išvengti teisiinių sunkumų. Advokatas dėl veiklos ypatybių sužino daug ir įvairios informacijos. Kartais tokia informacija apima didelės vertės kontraktus, stambaus verslo duomenis, tarpvalstybines sutartis; kartais tai jautrūs duomenys apie atskiro asmens santykius, santuoką, vaikus, o kartais tai konkrečių bylų informacija, kuri jautri konkrečiam asmeniui, jo gynybai ar atstovavimui. Advokato ir jo kliento bendravimo paslaptis sudaro advokato konfidencialumo pareigą ir yra vienas iš advokato profesijos fundamentalių principų¹. Be jos tiesiog neįsivaizduojama advokato profesija: kad galėtų teikti teisinę pagalbą, advokatas turi žinoti daug ir išsamiai, šias žinias panaudoti kūrybiškai, palankiausia klientui linkme. Savo ruožtu klientas turi būti atviras, pateikti visą informaciją advokatui, taip sudaryti pagrindą pasiekti patį geriausią rezultatą. Advokatas, išklausantis klientą, renkantis informaciją, kurios reikia funkcijoms atlikti, vadovaujasi nuostata „geriau žinoti, negu nežinoti“ – būtina šio žinojimo dalis bus panaudota tiesiogiai byloje ar atliekant kitas advokato pareigas. Kita dalis bus įvertinta, paruošti kontrargumentai atsikirsti. Kvalifikuoto ir žinančio situaciją advokato patarimas padeda išvengti problemų ateityje, o procesus, kuriuos reguliuoja teisė, padaro sklandesnius. Profesionaliai veikiantis advokatas privalo būti saugomas nuo kėsinimūsi į jo turimą informaciją ir pats ją saugoti. Ne veltui teisingai pasakyta, kad „griežta teisės aktais reglamentuota advokato profesinės paslapties apsauga nėra tik privačios paslapties apsauga, bet saugomo viešojo intereso problema“². Nuo šios apsaugos priklauso teisingumo įgyvendinimas apskritai, visuomenės teisingumo jausmo užtikrinimas. Poreikis, kad advokato teikiama teisinė pagalba būtų efektyvi, įpareigoja valstybę, organizuojančią procesus, užtikrinti advokato ir jo kliento paslaptį. Advokatai įstatymo įpareigojami užtikrinti teisinę pusiausvyrą tarp piliečio ir galingos valstybės, jų veikla skirta užtikrinti lygių galių ir lygių galimybių sistemą. Kad įgyvendintų šiuos uždavinius, advokatai gali naudotis teisėmis, kurių neturi kitos profesijos; advokato ir kliento paslaptis – viena esminių privilegijų, dėl kurių įmanoma efektyvi advokato veikla³.

Advokato ir jo kliento paslapties tema nėra nauja, tačiau Lietuvoje nėra plačiai nagrinėjama. Tačiau ji aktuali teoriniu ir praktiniu požiūriu. Svarbūs atsakymai į klausimus: kokios šios paslapties ribos; kada ji prasideda, iki kada tęsiasi; koks jos turinys; kaip ji turi būti saugoma; ar gali būti atskleista, kokiais atvejais; su kokiais sunkumais susiduria advokatai, teismai. Nagrinėtina ir tai, kaip paslaptis saugoma užsienio šalyse, tarptautinių ir Europos Sąjungos teisės aktu; kokios naujos tendencijos. Nemažą paslapties praktinio

- 1 Julija Kiršienė, „Advokato nepriklausomumas teisiųjų paslaugų rinkos komercializacijos kontekste: reliktas ar būtinybė?“, *Jurisprudencija* 21, 3 (2014): 683.
- 2 Romualdas Drakšas, „Konfidencialumo principas advokato veikloje ir jo ribų neapibrėžtumas“, iš *Liber Amicorum Algimantui Urmonui* (Vilnius, 2022), 312.
- 3 Robin Hofmann ir Livio Lustenberger, „Reporting Obligations for Attorneys in Money Laundering Cases: Attorney-Client Privilege under Pressure?“, *German Law Journal* 24, 5 (August 2023): 826.

įgyvendinimo aspektų problemų lauką pateikia praktika – kasdienė įvairių advokatų veikla teikiant teisines paslaugas. Temos naujumą sudaro tai, kad problemas bandoma vertinti šiuolaikiniame kontekste, atsižvelgiant į teisinį reguliavimą, kuris nuolat keičiasi, taip pat į praktines situacijas, su kuriomis susiduria advokatai, – akcentuojamos egzistuojančios probleminės situacijos, bandoma ieškoti atsakymų.

Esminė advokato veiklos prielaida – pasitikėjimo tarp advokato ir kliento sukūrimas, kurio nebūtų įmanoma pasiekti, jei klientas žinotų, kad jo informacija bus atskleista. Tai ypač aktualu baudžiamosioms byloms, gynybai teisme.

Teisės literatūroje ši tema nagrinėjama, o Lietuvoje nuodugnesnę mokslinę diskusiją pradėjo R. Drakšas, iškėlęs konfidencialumo principo advokato veikloje temą, šio principo neapibrėžtumą, nurodęs pagrindines problemines kryptis ir pasiūlęs idėjų, kaip būtų galima tobulinti teisės aktus. Prie praktinės diskusijos yra prisidėję L. Belevičius, išsakęs svarbių baudžiamųjų-procesinių pastabų, taip pat L. Meškauskaitė, akcentavusi civilinės teisės ribojimus, taikomus profesinei paslapčiai. Paslapties problemas ir advokato veiklos problemas pagrįstai nagrinėjo G. Lastauskienė, akcentavusi prieštaringą advokato profesijos pobūdį ir neišvengiamas problemas, kylančias advokatui vykdant pareigas, J. Kiršienė, nagrinėjusi advokato nepriklausomumą. Teisę į advokato ir kliento bendravimo konfidencialumą Europos Sąjungos konkurencijos teisės pažeidimų tyrimų metu nagrinėjo J. Nasutavičienė. Užsienio šalyse ši tema nagrinėjama aktyviai, nuodugnai, įvairiais rakursais. Ypač ši tema plačiai nagrinėjama Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) teisininkų dėl šioje šalyje naudojamų rungtyniškų procesų ir itin paplitusios privačių advokatų praktikos. Bet koks advokatų veiklos aspektas čia neretai turi esminių pasekmių bylos baigčiai, todėl paslapties, veiklos konfidencialumo klausimai aptariami labai detalai. Plečiant požiūrį į advokatų veiklą Lietuvoje tikslinga panagrinėti užsienio tyrėjų išsakytas mintis ir šiuolaikines tendencijas advokato paslapties tema. Šia tema naujesni šaltiniai JAV: J. Batts, P. M. Perry, J. H. Kane ir D. Bucci, J. M. Barkett, S. B. Gerson, kt. Europoje pastaruoju metu paskelbtos R. Hofmann ir L. Lustenberger publikacijos.

Straipsnyje tikslingai stengiamasi aptarti pirmiausia *advokato ir kliento paslaptį* – kaip dvipusį santykį, kurį saugo įstatymai ir teisė, ne vien konfidencialumo principą, kuris būdingas visai advokato veiklai, ne tik bendravimui su klientu. Straipsnyje advokato paslaptis suprantama pačia plačiausia apimtimi – advokatui teikiant bet kokias teisines paslaugas, patarimus, neapsiribojant baudžiamosios, civilinės ar administracinėmis bylomis, jų teiseną.

Straipsnio tikslas – aptarti advokato ir kliento paslapties sampratą, pagrindimą, teisinį reguliavimą, praktikoje kylančias problemas užtikrinant paslaptį, lyginamuoju aspektu atskleisti advokato paslapties turinį, jos užtikrinimo galimybes, apsaugos tendencijas. Straipsniu siekiama įsijungti į vykstančią diskusiją apie konfidencialumo principą advokato veikloje plėtos, taip pat pasidalyti išvalgomis ir naudingomis žiniomis prisimenant kolegą advokatą Algimantą Dziegoraitį, ypač atidžiai saugojusį advokato paslaptis.

Straipsnio objektas – advokato ir jo kliento paslaptis, jos reguliavimo ypatybės, jų analizė ir jos įgyvendinimas praktikoje.

Rašant straipsnį taikyti sisteminis, analitinis, lyginamasis, dokumentų ir teismų sprendimų analizės metodai.

1. Samprata, kilmė, raida. Įsisažmoninta privilegija

Tai, kas sakoma, kam sakoma, kaip sakoma, priimant teisinius sprendimus gali turėti didelę ar net esminę reikšmę⁴. Jei kažkas sakoma advokatui, galbūt tai jau yra paslaptis? Jei rašomas ir siunčiamas laiškas advokatui, kurį atplėšia ir perskaito valstybės institucijos (kalėjimo darbuotojai⁵, kriminalinės žvalgybos pareigūnai) ar pašto tarnyba, galbūt šis aktas jau pažeidė advokato ir jo kliento bendravimo paslaptį? Kokią įtaką ir kam tai turės? Ar vertėjas, verčiantis užsieniečio kliento pasakojimą advokatui, nekelia grėsmės šiai paslaptčiai⁶? Nugirstas pokalbis tarp dviejų asmenų lifte, teismo koridoriuje ar restorane, kurių vienas advokatas, o kitas klientas, – gal taip pat jau sudaro advokato ir kliento paslapties pažeidimą? Ar tokį pokalbį nugirdęs pašalietis jį gali perpasakoti? Ar lobisto, siekiančio įstatymų leidybos rezultato pokalbis su advokatu taip pat saugomas paslapties ir kokia apimtimi⁷? Atsakymai į šiuos klausimus gali būti įvairūs.

Plačiausią advokato paslapties apibrėžimą Lietuvoje pateikė R. Drakšas: „Paslaptimi advokatų veiklos praktikoje laikoma viskas, ką advokatas tiesiogiai ar netiesiogiai sužinojo iš kliento nuo to momento, kai jis kreipėsi į konkretų advokatą dėl teisinės pagalbos.“⁸ Toks apibrėžimas teisingas, nes, šiuolaikiniu supratimu, advokato kliento paslaptis apima labai platų spektrą žinių, duomenų, – tai yra visa informacija, kuria keitėsi advokatas ir klientas. Toliau paaiškės, kad šis žinių ir informacijos spektras turi turėti ribas: nuo kada asmuo laikomas klientu; nuo kada advokatas yra ne šiaip profesijos atstovas, bet konkretaus kliento teisinis patarėjas ir atstovas; iki kada jis tokias žinias turi saugoti.

Advokato ir kliento paslaptis – senas teisės instrumentas. Manoma, kad seniausias žinomas jos įtvirtinimas užfiksuotas Senovės Romoje, 123 m. pr. Kr. Acilijaus įstatyme dėl kyšininkavimo (kyšių reikalavimo, lot. *Lex Acilia de Repetundis*). Jame buvo nurodyta, kad advokatas negali būti kviečiamas kaip liudytojas, liudyti prieš savo klientą arba jo naudai. O šiuolaikinė advokato-kliento privilegija formavosi XVI–XVII amžiais Anglijoje⁹. Iš pradžių advokato paslapties apsaugos tikslas buvo apsaugoti advokato garbę ir veiklą davus priesaiką, ir tik ilgainiui tapo priemone užtikrinti pasitarimo laisvę tarp kliento ir advokato¹⁰. Iš pradžių tai buvo advokato privilegija, ne kliento teisė¹¹. Kontinentinėje Europoje ši teisė

4 Jason Batts, „Rethinking Attorney-Client Privilege“, *Georgetown Journal of Legal Ethics* 33, 1 (Winter 2020): 10–11.

5 Shabnam Akhounzadeh, „Attorney-Client Privilege“, *Journal of Legal Advocacy & Practice* 4 (2002): 235–238.

6 John H. Kane ir Diane Bucci, „Elements of the Attorney-Client Privilege“, *Brief* 32, 3 (Spring 2003): 16.

7 Stephen A. Brown, „The Attorney-Client Privilege and Law-Making“, *Litigation* 2, 3 (Spring 1976): 18–45.

8 Drakšas, *supra note*, 2: 301, 307.

9 Hofmann ir Lustenberger, *supra note*, 3: 827.

10 Susan B. Gerson, „Attorney-Client Privilege“, *United States Attorneys' Bulletin* 55, 3 (May 2007): 39.

11 Howard M. Berg, „The Attorney-Client Privilege: Friend or Foe“, *Litigation* 6, 1 (Fall 1979): 24.

nebuvo taip išplėtoti dėl riboto advokatų vaidmens, tačiau egzistavo įvairiais pavidalais įvairiose jurisdikcijose. JAV advokato ir kliento paslapties privilegiją, pradedant 1820 metų byla *Dixon v. Parmelee*, ilgainiui išstobulino teismų precedentai, jais papildyti statutai¹², taip pat advokatūros etikos kodeksai¹³. Kai kurios valstijos paslapties privilegiją numatė įstatymuose (statutuose), o kai kuriose ji egzistuoja kaip bendrosios teisės dalis¹⁴. Lietuvoje ši paslaptis, ko gero, turėtų būti siejama su modernios respublikos sukūrimu XX amžiaus pradžioje, modernios teisės sistemos kūrimu, prisiekusiųjų ir privačių advokatų veikla¹⁵.

Šiuolaikinėje teisėje neginčijama tiesa yra tai, kad advokato ir kliento paslaptis – būtinybė, be kurios neįmanoma teisinė pagalba. Tai dvipusio intereso ašis. Iš vienos pusės, asmuo, kreipęsis į advokatą, pageidauja paties geriausio teisinio rezultato. Iš kitos, advokatas gali suteikti geriausią patarimą tik tada, kai gerai žino situaciją, jos ypatybes, t. y. tik tada, kai klientas detalai, nieko neslėpdamas ir nieko nebijodamas, ją atskleidžia. Įvertinus tai, kad klientas nebūtinai žino, kas jo situacijoje svarbiausia, arba būdamas ne teisininkas klaidingai mano žinąs, advokatui būtina žinoti kuo daugiau detalių. Atskleisti visas detales advokatui klientas ryžtasi tik su viena sąlyga – kad jo paslapčių niekas nesužinos, o jo pateikta informacija nebus panaudota jo nenaudai (dėl šios priežasties su paslaptimi siejama ir teisė neap kaltinti savęs (lot. *nemo tenetur*)¹⁶.

Šiuolaikiniam pasauliui būdingas platus teisinis reguliavimas – beveik nėra sričių, kurių nereguliuotų teisė, su teisiniu reguliavimu susiję ir kiti (socialiniai, psichologiniai, ekonominiai) dalykai, kuriuos būtina įvertinti priimant teisinį sprendimą. Todėl advokato ir kliento santykiuose šiais laikais ne visada galima nubrėžti aiškią liniją – kur prasideda ir baigiasi „teisinis“ patarimas, o kur yra svarbios prielaidos jam ir kokios bus su juo susijusios pasekmės¹⁷. Todėl paslaptimi reikia apsaugoti visą jautrią asmeninę informaciją, kuri nebūtinai reikšminga teisiniams procesams, bet gali būti reikšminga bendrai žmogaus gyvenimui. Sykiu paslapties samprata turi keistis atitinkamai keičiantis teisei ir teisinių paslaugų pobūdžiui, būti dinamiška¹⁸. Advokatas, veikiantis kliento interesais ir siekiantis jam geriausio rezultato, gali neapsiriboti teisinėmis žiniomis, bet veikti kaip derybininkas, tarpininkas, vertintojas ir kliento patarėjas, reikalų tvarkytojas, šių dienų supratimu būti „pilnaverčiu teisininku“¹⁹.

Advokato ir kliento paslaptis – dvipusė sąveika, efektyvaus advokato darbo pagrindas. Procesiniu požiūriu advokatas gali tinkamai pasiruošti bylai tik tada, jei klientas laisvas

12 Geoffrey C. Hazard, Jr., „An Historical Perspective on the Attorney-Client Privilege“, *All Faculty Scholarship* (1978): 1064, 1088. https://scholarship.law.upenn.edu/faculty_scholarship/1068.

13 Berg, *supra note*, 11: 25.

14 Thomas E. Spahn, „The Attorney-Client Privilege“, *Journal of the National Association of Administrative Law Judges* 8, 1 (Spring 1988): 55.

15 Laimonas Markaukas, „Lietuvos Respublikos advokatura“, Visuotinė lietuvių enciklopedija, žiūrėta 2024 m. spalio 7 d., <https://www.vle.lt/straipsnis/lietuvos-respublikos-advokatura/>.

16 Hofmann ir Lustenberger, *supra note*, 3: 828.

17 Gregory C. Sisk ir Pamela J. Abbate, „The Dynamic Attorney-Client Privilege“, *Georgetown Journal of Legal Ethics* 23, 1 (Winter 2010): 203.

18 Sisk ir Abbate, *supra note*, 17: 203.

19 *Ibid.*, 205.

atskleisti viską – ir gerus, ir blogus dalykus²⁰. Esant advokato kliento paslapčiai, sudaroma galimybė išvengti teisinio vertinimo klaidų – kartais asmuo jaučiasi kažką padaręs, bet pakalbėjęs su advokatu paaiškėja, kad tai nėra tai, apie ką jis galvoja²¹; tik visiškas informacijos atskleidimas leidžia pasiekti tinkamiausią teisinį vertinimą.

Paslapties reikia ne tik dvipusei sąveikai, bet visai visuomenei. Ji – ir viešojo intereso apsaugos dalis. Iš efektyviai saugomos advokato ir jo kliento paslapties teisinio režimo išeina daug susijusių teigiamų rezultatų: tikėjimas teisingumu ir galimybė jį pasiekti instituciniais būdais, pasitikėjimo atmosferos visuomenėje kūrimas, vertės kūrimas, kuo platesnis naudojimas advokatų teikiama teisine pagalba, galiausiai pasitikėjimo teisine valstybe tvirtėjimas.

Iš to galima daryti išvadą, kad advokato ir kliento paslaptis yra teisinės sistemos būtinybė, visuotinai suvokta ir įsisąmoninta privilegija. Užsienio šalyse atlikti tyrimai rodo, kad absoliuti dauguma paprastų žmonių, ne teisininkų žino apie advokato ir kliento paslapties neliečiamumą, konfidencialumo garantiją, taikomą valstybės²². Advokatas savo ruožtu turi nuolat stebėti situaciją, nes paslapties išsaugojimas, o reikalui esant jos apgynimas yra advokato, o ne kliento atsakomybė²³.

Kad ir kokia būtų pozityvi privilegija saugant advokato ir kliento bendravimo paslaptį, pastebėta, kad ji yra „nukrypimas nuo tiesos paieškos“²⁴, „nesuderinama su tiesos paieškos funkcija. Po ja slepiama informacija, net jei ta informacija gali būti svarbi nustatant faktus“²⁵. Todėl nieko stebėtino, kad kartais tenka siaurinti jos apimtį ir ieškoti tikrosios apsaugos esmės²⁶.

Paslapties apsauga svarbi ne šiaip sau, kaip deklaracija, jos apsauga nėra savitikslių. Advokato ir kliento paslapties apsauga svarbi keliais aspektais: pirmiausia, advokato bendravimo su klientu informacija negali būti naudojama kaip įrodymas jokiuose teisiniuose procesuose, ja negalima remtis kaip leistinu duomenų šaltiniu. Antra, negali būti atskleista informacija, susijusi su privačiais asmens ir jo gyvenimo duomenimis. Trečia, tokia informacija negali būti atskleista, kad nebūtų nustatyta ir dėl to paveikiama advokato veikla, jo pasirinktos veiklos kryptys ir ypatybės, kad nebūtų ribojama jo veiklos laisvė.

1.1. Teisinis reguliavimas Lietuvoje ir atspindžiai Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje

Advokatūros įstatymo²⁷ 5 straipsnis vienu iš advokatų veiklos pagrindinių principų

20 Hazard, *supra note*, 12: 1061.

21 Phillip M. Perry, „Tattletale: Rewriting Attorney-Client Privilege“, *Law Practice* 30, 2 (March 2004): 46–51.

22 Hofmann ir Lustenberger, *supra note*, 3: 830. Nors Lietuvoje tokių tyrimų nėra, neklystume teigdami, kad didelė dalis visuomenės apie tokią paslaptį žino, ją bent bendrais bruožais suvokia.

23 Spahn, *supra note*, 14: 54–66.

24 David B. Leland, „Attorney-Client Privilege“, *George Washington Law Review* 68, 4 (May 2000): 598–613.

25 John M. Barkett, „Attorney-Client Privilege“, *Litigation* 45, 2 (Winter 2019): 34.

26 *Ibid.*

27 „Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas“, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632.

laiko *kliento paslapties neatskleidimą*, o advokato priesaika apima advokato įsipareigojimą saugoti profesines paslaptis (19 straipsnis). Šio įstatymo 46 straipsnis nustato advokato veiklos garantijas – viena iš jų yra draudimas „viešai arba slaptai susipažinti su advokato profesinę paslaptį sudarančia informacija ir ją naudoti kaip įrodymą. Advokato profesinę paslaptį sudaro kreipimosi į advokatą faktas, sutarties su klientu sąlygos, kliento suteikta informacija ir pateikti duomenys, konsultacijos pobūdis bei pagal kliento pavedimą advokato surinkti duomenys“ (46 straipsnio 5 dalis).

Detaliai advokato paslapties režimą nustato naujos redakcijos Lietuvos advokatų etikos kodekso²⁸ 8 straipsnis „Kliento paslapties neatskleidimas“. Jame akcentuojama, kad „patikėtos kliento paslapties saugumas yra savitarpio pasitikėjimo santykių ir tinkamo advokato *funkcijų vykdymo būtinoji sąlyga*, todėl konfidencialumas yra pagrindinė ir svarbiausia advokato teisė ir pareiga, kuriai *netaikoma senatis*. Advokatas turi užtikrinti, kad *visa kliento suteikta* ir vykdanč kliento pavedimą *advokato gauta informacija* bus saugoma kaip advokato profesinė paslaptis“. Be to, „advokatas *privalo imtis priemonių*, kad be kliento sutikimo advokato profesinę paslaptį sudaranti informacija nebūtų panaudota prieš klientą, paviešinta ar kitaip atskleista, išskyrus teisės aktuose ir kodekso nurodytus atvejus arba kai tai būtina kliento pavedimui tinkamai atlikti. Advokatui draudžiama panaudoti advokato profesinę paslaptį sudarančią informaciją savo ar kito asmens interesais neteisėtu būdu“²⁹. Todėl kodeksas ir riboja, ir įpareigoja veikti paslapties apsaugos tikslais.

Svarbu tai, kad kodeksas numato advokato *teisę* (t. y. galimybę, bet neįsipareigojimą) be kliento sutikimo „atskleisti advokato profesinę paslaptį sudarančią informaciją, kai tai neišvengiamai būtina žmogaus gyvybei išsaugoti, kliento, jo įpėdinio ar teisių perėmėjo teisėms ir teisėtiems interesams apsaugoti ar apginti advokato teises ginče su klientu, tačiau tik ta apimtimi, kuri būtina ginčui teisingai išspręsti“³⁰.

Praktinę reikšmę turi ir tai, kad „advokatas iš savo kolegos, advokato padėjėjo, kito asmens, kurį pasitelkia teikdamas teisinės paslaugas, privalo reikalauti laikytis tam tikrų konfidencialumo įsipareigojimų, kad nebūtų atskleista advokato profesinę paslaptį sudaranti informacija“³¹. Ši nuostata svarbi, kai dirba keli advokatai, gausu rašytinės informacijos, renkami, dauginami, analizuojami dokumentai, jie keliauja iš rankų į rankas, yra aptariamai, vertinami, ieškoma priimtinausio sprendimo, o advokatas, sudaręs sutartį su klientu, jaučiasi įpareigotas įsakmiai saugoti paslaptį.

Išsamią paslapties apsaugą nustato atskirų teisės šakų normos ir procesiniai įstatymai: profesinių paslaptių ribojimo režimą nustato Civilinio kodekso 1.116 straipsnio 4 dalis; draudimą advokatą šaukti kaip liudytoją ir apklausti dėl aplinkybių, kurias advokatas, būdamas įtariamąjo, kaltinamojo, išteisinąjo ar nuteistojo gynėju arba nukentėjusiojo, civilinio ieškovo, civilinio atsakovo atstovu civilinėje ar administracinėje byloje sužinojo

28 „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. 1R-133 „Dėl Lietuvos advokatų etikos kodekso skelbimo“, TAR, 2016-04-22, Nr. 10280.

29 *Ibid.*

30 *Ibid.*

31 *Ibid.*

atlikdamas savo profesines pareigas, nustato Civilinio proceso kodekso 189 straipsnio 2 dalies 1 punktą, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo³² 59 straipsnio 3 dalies 1 punktą. Ypač detalius reikalavimus nustato Baudžiamojo proceso kodeksas³³ – „gynėjas privalo saugoti profesinę paslaptį; advokatas ir jo padėjėjas neturi teisės paskelbti žinių, kurias sužinojo vykdydami gynėjo pareigas“ (48 str. 2 d.), „kaip liudytojas negali būti apklausiamas įtariamojo, kaltinamojo, išteisintojo ar nuteistojo gynėjas, nukentėjusiojo, civilinio ieškovo, civilinio atsakovo atstovai – dėl aplinkybių, kurias jie sužinojo atlikdami gynėjo arba atstovo pareigas“ (80 str.)³⁴. Be to, „gynėjas turi teisę nekludomai bendrauti ir be pašalinių susitikti su įtariamuoju ar kaltinamuoju“ (48 str. 1 d.), „draudžiama klausytis gynėjo pokalbių su įtariamuoju ar kaltinamuoju perduodamų elektroninių ryšių tinklais, daryti jų įrašus, kontroliuoti kitą elektroninių ryšių tinklais tarp jų perduodamą informaciją, ją fiksuoti ir kaupti“³⁵ (154 straipsnio 7 dalis).

Konstitucija tiesiogiai advokato, jo kliento paslapties nenumato, bet garantuoja teisę į gynybą, numato įtariamajam, kaltinamajam teisę turėti advokatą (31 straipsnio 6 d.), taip pat saugo teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą (22 straipsnis), kuri tiesiogiai susijusi su advokato profesine paslaptimi³⁶. Konstitucinė asmens teisė į gynybą, taip pat teisė turėti advokatą yra absoliuti, ji negali būti paneigta ar suvaržyta jokiais pagrindais ir jokiais sąlygomis³⁷. Teisės į gynybą principas įtvirtintas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 6 straipsnio 3 dalyje, tačiau konvencija tiesiogiai nenumato advokato ir jo kliento paslapties. Europos Žmogaus Teisių Teismas paslapties teisinį režimą kildina iš minėto konvencijos 6 straipsnio 3 dalies c punkto (teisės į teisingą teismą, kiek tai susiję su bylos nagrinėjimu teisme) ir konvencijos 8 straipsnio (teisės į privatumą, kiek tai susiję su teise į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Vis dėlto konvencijos 8 straipsnio požiūriu apsauga nėra absoliuti, ji gali būti apribota siekiant demokratinės visuomenės apsaugos tikslų³⁸. Remiantis Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, „neuztikrinus konfidencialumo, advokato pagalba prarastų didelę savo naudingumą dalį, o Konvencija siekiama garantuoti teises, kurios yra realios ir veiksmingos. Bet koks įsiterpimas į informaciją (medžiaga), kuriai taikoma advokato paslaptis, ir *a fortiori* (juo labiau) panaudojimas prieš kaltinamąjį procese turėtų būti išimtinio pobūdžio, jį turi pateisinti primygtinis poreikis <...> Sustiprintą advokatų ir klientų bendravimo konfidencialumą pateisina demokratinėje visuomenėje advokatams skirtas vaidmuo – ginti teismo proceso šalis. Negarantavus advokatų ir jų ginamųjų bendravimo konfidencialumo, negalima įgyvendinti šios funkcijos, nes

32 „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas“, TAR, 2016-06-15, Nr. 16849.

33 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Baudžiamojo proceso kodeksas“, *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341; *Žin.* 2002, Nr.46-0.

34 *Ibid.*

35 *Ibid.*

36 Liudvika Meškauskaitė, „Advokato profesinės paslapties sampratos konstituciniai aspektai“, žiūrėta 2024 m. lapkričio 7 d., <https://iq.lt/advokatas/advokato-profesines-paslapties-sampratos-konstituciniai-aspektai/277586>.

37 Linas Belevičius, „Tik tarp mūsų: advokato ir kliento santykiai“, žiūrėta 2024 m. lapkričio 7 d., <https://iq.lt/advokatas/tik-tarp-musu-advokato-ir-kliento-santykiai/320368>.

38 Hofmann ir Lustenberger, *supra note*, 3: 831.

konfidencialumas susijęs su šiai funkcijai įgyvendinti būtinu pasitikėjimu tarp advokatų ir klientų. Nuo to netiesiogiai, bet neišvengiamai priklauso proceso šalies teisė į teisingą procesą, nes ji apima kaltinamojo teisę neprisidėti prie savo paties kaltinimo (teisę tylėti)³⁹. Be to, „advokato profesinės paslapties apribojimas daro poveikį ne tik advokato ir kliento teisėms pagal Konvencijos 8 straipsnį, bet ir gali trukdyti suteikti veiksmingą teisinę pagalbą klientui (1992 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje *Niemietz prieš Vokietiją*, peticijos Nr. 13710/88, 37 punktas <...>). Tai, kad bet koks asmuo, pageidaujantis pasitarti su advokatu, turėtų būti laisvas tai padaryti tokiomis sąlygomis, kurios yra palankios laisvai ir nevaržomai diskusijai, aiškiai atitinka bendrąjį (visuomenės) interesą. Dėl šios priežasties advokato ir kliento santykiai iš principo yra konfidencialūs (1992 m. kovo 25 d. sprendimas byloje *Campbell prieš Jungtinę Karalystę*, peticijos Nr. 13590/88, 46–48 punktai)⁴⁰.

Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2013/48/ES „Dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu“ nustatytas „įpareigojimas gerbti įtariamųjų arba kaltinamųjų ir jų advokato bendravimo konfidencialumą; toks bendravimas apima susitikimus, korespondenciją, pokalbius telefonu ir kitų leidžiamų formų bendravimą (Direktyvos 2013/48/ES 4 straipsnis)⁴¹.

2. Paslapties ribos. Pradžia, turinys, pabaiga: teoriniai svarstymai

Advokato ir kliento paslapties privilegija – konstruktas, kuris turi ribas, ja negalima naudotis neteisėtai, pridengti tai, kas nusikalstama ar neteisėta, piktnaudžiauti kaip absoliučia teise. Paslaptis lyg dviašmenis kardas – ji gali būti ne vien teigiama, bet ir neigiama, jei ja pridengiami neteisėti veiksmai. Sprendžiant apie paslapties turinį svarbūs kriterijai yra bendravimo faktas, bendravimo turinys, paslapties momento pradžia, pabaiga, ar nebuvo susitarimo informaciją atskleisti kliento naudai, paviešinti. Taip pat svarūs kiti dalykai, kurie turi būti aptarti.

Paslapties pradžios momentas. Vienas esminių klausimų, nuo kada laikoma, kad susižinojimą, pasitarimą, kontaktą saugo advokato ir kliento paslaptis. Siauriausias supratimas – nuo tada, kai tarp advokato ir kliento sudarytas rašytinis susitarimas (sutartis) dėl teisinių paslaugų teikimo. Tačiau akivaizdu, kad toks požiūris per siauras praktiškai: jei advokatui skambina būsimas klientas, kuris dar nesudaręs sutarties, bet jau yra sulaukęs teisėsaugos, jis ribojamas pateikti kiek išsamesnę, teisingą informaciją, nes jo dar nesaugo paslaptis. Kitas kraštutinis supratimas – pats plačiausias supratimas – tai bet koks kontaktas su advokatu, taip pat ir nesudarius sutarties, bet koks kalbėjimas telefonu su advokatu (asmeniu, turinčiu advokato arba advokato padėjėjo statusą), taip pat užėjimas į jo kontorą, bendravimas

39 Belevičius, *supra note*, 37.

40 *Ibid.*

41 *Ibid.*

automobilyje. Plačiausiu požiūriu sutarties faktas nėra būtinas, nes ji gali būti numanoma, sudaryta konkludentiniais veiksmais, pvz., užėjus į advokato biurą ir pradėjus pasakoti savo istoriją. Taigi abi šios pozicijos turi trūkumą.

Kad būtų išvengta neaiškumų, užsienio šalių doktrina pateikia požymių, reikalavimų, nuo kada nustatomas paslapties, privilegijos pradžios momentas. Požymių visuma vadovaujasi ir užsienio šalių teismai. „Privilegija suteikiama, kai tik užmezgami advokato ir kliento santykiai, yra suformuotas aiškus, formalus susitarimas arba jis numanomas iš šalių elgesio.“⁴² Taigi, matyti, kad ne bet koks kontaktas yra susitarimas ir teisinių paslaugų teikimo pradžia – turi būti aiškus tikslas gauti teisinį patarimą dėl konkrečios situacijos.

Nesant nustatytų aiškų ribų, šis klausimas neturės reikiamo atsakymo. Taip teismas sprenddamas bylą turės rasti kriterijų, ar gauta informacija yra leistinas įrodymas, ar ji nebuvo įtvirtinta pažeidus advokato ir kliento susižinojimą? Įdomu tai, kad JAV, į kurių jurisprudenciją galima atsargiai pažvelgti aiškinantis paslapties reguliavimą, advokatūra išskiria keturis pagrindinius elementus, nuo kurių buvimo priklausys advokato ir kliento privilegijos buvimas: pirma, tikras privilegijos turėtojas yra arba siekia tapti klientu; antra, asmuo, su kuriuo bendraujama, yra advokatūros narys arba tokio nario (narės) pavaldinys, veikia kaip advokatas ir su tuo susijęs bendravimas; trečia, bendravimas susijęs su faktais, nurodytais kliento advokatui, nedalyvaujant pašaliniais asmenimis, turint tikslą arba gauti nuomonę dėl teisės klausimo, teisinės paslaugas arba pagalbą teisiniame procese ir, ketvirta, ne siekiant padaryti nusikaltimą arba civilinių teisių pažeidimą; visuotinai pripažinta, kad privilegija saugo tik patį bendravimą, ji netaikoma patiems faktams; bendravimas turi būti grįstas teisinio patarimo siekimu⁴³. Vien advokato su klientu bendravimo faktas nesukuria advokato kliento paslapties prezumpcijos; privilegija suteikiama tik teikiant teisinę konsultaciją ir tik tada, kai klientas numano, kad jo informacija, susijusi su jo interesais, nebus paskelbta viešai⁴⁴. Dėl to advokatai turi laikytis taisyklės, kad bet koks bendravimas su klientu yra konfidencialus tol, kol klientas neduos nurodymų ar leidimo informaciją skelbti; be to, jie turi būti apdairūs, nebendrauti bet kur, kur yra tretieji asmenys, teikiant patarimą kitus asmenis mandagiai paprašyti palikti patalpą⁴⁵.

Vadinasi, konkrečių faktinių santykių tarp advokato ir kliento susiklostymas dėl teisinio patarimo turi būti laikomas advokato ir jo kliento paslapties pradžia. Neteisinga nuomonė visada reikalauti rašytinės sutarties⁴⁶, nes ją sudaryti ne visada yra galimybių arba rašytinė forma vėluoja – ji būna po jau prasidėjusio faktinio bendravimo. Kadangi patikėtos paslapties saugotojas yra advokatas, jam kyla pareiga įrodyti susitarimo buvimą, todėl jis turi būti atidus ir imtis priemonių susitarimo faktą užfiksuoti. Tam paprastai sudaromas rašytinis susitarimas, o jei toks dar nesudarytas, turi būti galimybė įrodyti susitarimą, pa-
vyzdžiui elektroninių priemonių panaudojimo įrašais.

42 Berg, *supra note*, 11: 24–58.

43 Gerson, *supra note*, 10: 40.

44 Spahn, *supra note*, 14: 55.

45 *Ibid.*

46 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. balandžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-281/2006“.

Paslapties turinys. Bendravimas su advokatu yra konfidencialus ir neskelbtinas – tokią nusistovėjusi maksima. Be to, paprastai, pagal nutylėjimą taip mano klientas, o tokio jo manymo ir suteikto pasitikėjimo sugriauti negalima. Sprendžiant apie paslapties turinį svarbus bendravimo tikslas.

Pirma, *advokato ir kliento bendravimo tikslas*: tai, dėl ko bendraujama, kokios apimties teisinės paslaugas siekiama gauti, konkretizuoja klientas, pateikęs savo problemą advokatu ir išgirdęs pasiūlymą, kaip advokatas galėtų padėti. Iš šio dvišio santykio išauga paslapties saugomas bendravimo turinys. Antra, *bendravimas dėl teisėtų veiksmų ir leistinos veiklos*, arba *patarimai dėl iki susitarimo padarytos neteisėtos veiklos*. Kad ir koks būtų susitarimo turinys su konkrečiu klientu ir jo apimtis, paslaptis saugo tik teisėtą bendravimą. Jokių būdu nesaugomi teisiniai patarimai padaryti nusikaltimą, pažeisti teisę. Susitarimas su advokatu ir vėliau vykstantis bendravimas gali būti susijęs tiek su konkrečia byla, tiek su bendru teisiniu patarimu arba nuosekliu patarimų teikimu keliais klausimais, tačiau visada tik teisėtai tikslais. Teisinis patarimas nėra nusikalstamos veikos planavimas ar slėpimas, prisidėjimas prie jos. „Praktikoje nusistovėję, kad tam, kad advokato ir jo kliento bendravimas būtų privilegijuotas, jis turi vykti arba teisėtais tikslais, arba siekiant teisėto tikslo. <...> Advokato-kliento privilegija negali būti naudojama siekiant apsaugoti klientą įvykdant nusikaltimą ar kitą neteisėtą veiklą, kai tai daroma kartu su jo advokatu.“⁴⁷ Tokia praktika patvirtinta daugumos šalių įstatymuose, ji įtvirtinta ir Lietuvos advokatų etikos kodekse. Advokatas veikia remdamasis etikos kodeksu, todėl, sužinojęs apie kliento ketinimą nusikalsti, jis gali apie tai pranešti teisėsaugai.

Turinio požiūriu svarbu tai, kad paslapties informaciją gali sudaryti itin didelis kiekis dokumentų. Komerciniuose ginčuose, korporatyviniuose bylinėjimuose galima susidurti su nežmonišku kiekiu informacijos, kurios dalis buvo vieša, dalis ne. Kokia jos dalis sudarys paslaptį, reikės nuspręsti. „Advokatai, dirbantys su dešimčių ar šimtų gigabaitų, terabaitų ar daugiau informacijos, atsakydami į užklausą dėl informacijos pateikimo, turi identifikuoti ir pašalinti visus dokumentus, kuriuos saugo paslaptis.“⁴⁸

Bendravimo forma. *Korespondencija, laišškai, užrašai, laiškėliai, žinutės.* Advokatu ir klientui bendraujant, jų bendravimas priklauso nuo šių asmenų fizinio buvimo vietos ir veiklos ypatybių. Todėl svarbi bendravimo forma ir jos apsauga nuo bet kokių kėsinių. Plintant nuotoliniam bendravimui paslaptį apsauga neretai tampa apsunkinta dėl informacijos sklaidos ir galimybės nutekėti informacijai, įsilaužti į elektronines laikmenas, perimti signalą, pan. Bendra taisyklė turėtų būti taikoma tokia, kad, esant susitarimui tarp advokato ir kliento, visas jų bendravimas, nepaisant fizinės formos, yra saugomas paslapties – tiek susižinojimas, tiek siunčiamas korespondencija, nepriklausomai nuo jos pavidalo.

Problemų kelia specifinės situacijos. Pavyzdžiui, ar saugos paslaptis tai, ką advokatas išneša iš susitikimo su klientu kalėjime? Sakykime, kartu su bylos dokumentais išneša laiškėlių, parašytą suimtojo. Advokatas gali išnešti pasitarimo gaires, kurias užsirašė; kliento pageidavimus ir metmenis būsimam skundui ar gynybos strategijai; bet jis gali išnešti ir

47 Berg, *supra note*, 13: 26.

48 Barkett, *supra note*, 25: 37.

suinto kliento parašytą laiškėlį bendrininkams, šeimos nariams ar draugams. Paslaptis apima visus advokato užrašus, padarytus susitikimo kalėjime metu, bet minėto laiškelio atveju situacija dvejopa: iš vienos pusės tai tebėra susižinojimo paslaptis, iš kitos – tokio elgesio moralumas abejotinas. Surandant šį laiškėlį gali būti atskleidžiama dalis bendravimo paslapties – peržiūrėjus, patikrinus jo daiktus išeinant iš susitikimo; iš kitos pusės tai gali būti kalėjimo taisyklių pažeidimas. Tokiais atvejais paslapties požiūriu svarbi advokato nuovoka ir etiška veikla.

Korespondencija, siunčiama advokatui, jei ją siunčia teismas, nėra saugoma kliento paslapties, nes tai vieša informacija. Vien tai, kad informacijos, korespondencijos gavėjas yra siuntėjo nurodytas advokatas, nereiškia, kad ta informacija konfidenciali ar sudaro paslaptį. Tačiau jei norima panaudoti bet kokią advokatui siunčiamą informaciją byloje, turi būti įsitikinta, kad tai nebuvo tiesioginis advokato ir kliento susirašinėjimas, kurį jie numatė esant neskelbtinu ir kurį saugo paslaptis⁴⁹. Be to, susirašinėjimo (bendravimo, komunikacijos) esmė turi būti bendravimas dėl teisinių klausimų, ne šiaip bendravimas⁵⁰.

Plačiai naudojant elektronines ryšių priemones didėja paslapties atskleidimo tikimybė. Pavyzdžiui, per klaidą gautas elektroninis laiškas iš kito advokato arba iš kito advokato kliento su jautria informacija lemia paslapties atskleidimą, o jo mastas priklauso vien nuo subjektyvios gavėjo nuožiūros: skaityti gautą pranešimą ar ne. Lietuvoje nėra jokie teisinio reguliavimo, kaip reikia elgtis ir kaip tokias situacijas valdyti. Advokatui reikia remtis bendraisiais etikos reikalavimais. Pavyzdžiui, JAV statutinis reguliavimas ir etikos kodeksai numato: „Teisininkas, kuris gauna dokumentą ar elektroniniu būdu saugomą informaciją, susijusius su advokato kliento atstovavimu ir žino ar pagrįstai turėtų žinoti, kad dokumentas ar elektroniniu būdu saugoma informacija buvo išsiųsti netyčia, nedelsdama apie tai praneša siuntėjui.“⁵¹ O kartais tiesiog nurodoma, kad „advokatas, gavęs dokumentą ir turintis pagrįstą priežastį manyti, kad dokumentas buvo išsiųstas netyčia, turi nepradėti jo skaityti arba nustoti skaityti dokumentą, jei pradėjo, ir nedelsdamas apie tai pranešti siuntėjui ir grąžinti dokumentą siuntėjui“⁵².

Techninė advokato veiklos dalis. Beveik visa advokatų veikla susijusi su techniniais kanceliariniais veiklos aspektais – visos advokatų kontoros ir darbo vietos turi dokumentų kopijavimo, dauginimo, rūšiavimo įrangą, saugojimo patalpas, kuriose vyksta dokumentų su klientų informacija apyvarta. Tokią informaciją gali nesunkiai paimiti ir panaudoti kitas darbuotojas, kontoros narys, techninis darbuotojas ar kitas advokatas, ir taip būtų atskleista kliento paslaptis. Todėl, nors ši veikla nėra savaime teisinė, atskiras dėmesys turi būti skiriamas ir šiai, techninei, veiklos daliai, kad klientų paslaptys nebūtų nutekintos ar paviešintos⁵³. Praktikoje pasitaiko situacijų, kai dokumentai su asmens duomenimis tiesiog išmetami, taip pažeidžiant konfidencialumo pareigą, kartu ir advokato ir priesaiką.

49 Sisk ir Abbate, *supra note*, 17: 222.

50 *Ibid.*, 201–240.

51 Barkett, *supra note*, 25: 38.

52 *Ibid.*

53 Sisk ir Abbate, *supra note*, 17: 225.

Neskiriant deramo dėmesio ir paaiškėjus konfidencialiai informacijai, bandymas ją paneigti remiantis advokato ir kliento paslapties teisiniu režimu bus nerezultatyvus.

Kitokia, ne teisinė, bet papildoma pagalba klientui bylose ir susijusi su jomis. Įprasta, kad advokatas gali teikti ir kitokią pagalbą savo klientui, kuri susijusi su teisine, – pasaugoti pinigų ar daiktų, perduoti juos nurodytiems asmenims; tokių papildomų paslaugų teikimas nepaneigia paslapties ir taip pat turi būti konfidencialus. O štai mokestinių deklaracijų pildymas kliento interesais vertinamas dvejopai: vienais atvejais kaip teisinis patarimas, saugomas paslapties, o kitais – kaip nesaugoma paslapties veikla, viešo pobūdžio dokumentų pildymas, kai „advokatas dirba ne advokato darbą“⁵⁴.

Pabaigos momentas. Vertinant teoriškai paslapties saugojimo laikas neturėtų būti ribojamas, nes tai keltų abejonių ir mažintų pasitikėjimą. Kita vertus, atrodytų, kad paslaptis negali slėgti advokato nepakeliama moraline našta amžinai. Šiuolaikinį atsakymą pateikia Lietuvos advokatų etikos kodekso 8 straipsnis – advokato ir kliento paslaptims *netaikoma senatis*. Jei advokatas prisiėmė tokią pareigą, jis turi jos laikytis. Tokia pozicija nėra nauja. Štai JAV jurisprudencijoje pripažįstama, kad privilegija išlieka ir po to, kai advokato ir kliento santykiai baigiasi, o advokato pareiga išlaikyti savo kliento paslaptis išlieka amžinai, kaip ir negalimumas trečiosioms šalims sužinoti apie šį bendravimą⁵⁵. „Privilegijai prasi-dėjus, įstatymo antspaudas išlieka amžinai, nebent jį nuima kaltinamasis, kurio naudai ji veikia. Paslapties skraistė nesibaigia pasibaigus teismo procesui ar kitam reikalui, taip pat jam įtakos neturi ir kaltinamasis, kuris atleidžia advokatą ir samdo kitą. Apsauga tęsiasi net ir po kaltinamojo ar advokato mirties, taip pat yra privaloma ir asmeniniams atstovams, tarsi jie būtų savo pirmtakų kailyje.“⁵⁶

Dėl praktinių priežasčių, pavyzdžiui, būtinybės dalį informacijos perduoti teisėsaugai, stengiantis sudaryti procesinį sandėrį, gauti lengvatų, JAV paslapties reguliavimas numato galimą konfidencialumo privilegijos atsisakymą (angl. *waiver*). Tai atvejai, kai advokatas arba jo klientas sąmoningai suteikia informaciją, kurią buvo aptarę su advokatu valstybės institucijai ar teismui, arba kitaip sąmoningai atskleidžia viešai (knygoje, informaciniame pranešime, pan.). Privilegijos savanorišku atsisakymu laikomas ir dokumentų išmetimas, jei jie nesunaikinami, o tiesiog išmetami⁵⁷. Bet koku atveju atsisakymas yra riboto turinio – turi būti aišku, ko atsisakoma, nes visas bendravimas gali apimti daug neskelbtinų dalykų.

3. Praktinės problemos, diskusinės situacijos, perspektyvos

Praktikoje pasitaiko keblių situacijų dėl advokato ir jo kliento paslapties. Tokios situacijos įvairios, bet galima įvardyti pagrindines: pirma, kai į advokatą kreipėsi žmogus, sutartis

54 Sisk ir Abbate, *supra note*, 17: 227–229.

55 Spahn, *supra note*, 14: 57.

56 R. K. Stacer, „The Attorney-Client Privilege“, *JAG Journal* 1951 (August 1951): 22.

57 Spahn, *supra note*, 14: 64.

dar nesudaryta, bet jau prasidėjo faktiniai abipusiai santykiai dėl teisinių patarimų. Antra, kai teisėsauga ignoruoja advokato vaidmenį, statusą, ir jį apklausia dėl aplinkybių, kurias jis sužinojo vykdydamas gynėjo funkcijas – vienareikšmiškas paslapties sąmoningo negerbimo atvejis⁵⁸. Trečia, kai paštas atplėšia advokato korespondenciją, ją peržiūri, patikrina; šios situacijos atmaina – kai kliento susirašinėjimą paštu atplėšia ir patikrina suėmimo vietų, kalėjimo pareigūnai. Ketvirta, kai advokatas kontoroje ar dėl veiklos ypatybių (pavyzdžiui, susipažindamas su byla) sužino iš kitų advokatų ar pateiktų bylos dokumentų paslaptis ir nesijaučia įpareigotas jų saugoti; pasitaiko, kad tokia informacija gaunama leidus teismui susipažinti su bylos medžiaga, kurioje teismas prieš tai buvo išreikalavęs jautrią informaciją. Gali būti ir situacijų, kai sužinoma informacija, kuri kitų asmenų (nežinančių esmės) nelaikoma konfidencialia, paslaptimi, nors tokia yra. Šios situacijos atmaina – duomenų nutekėjimas dėl elektroniniais ryšiais perduodamos informacijos ypatybių ir klaidų (pavyzdžiui, ne tas adresatas; keliolika adresatų vienu metu). Penkta, kai mokesčių administratorius įpareigoja pateikti duomenis apie klientus, sutartis, suteiktų paslaugų turinį, tikrumą, arba kai dėl pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo prevencijos priemonių privaloma pateikti duomenis, kurie jautrūs paslapties apsaugos požičiui. Šešta, diskutuojama, ar taikoma paslapties privilegija, kai advokatas sužino, kad jo klientas ruošiasi padaryti nusikaltimą. Septinta, ar gali teismas nuspręsti atskleisti paslaptį, paneigti konfidencialumo privilegiją teisingumo labui – kai tai padės teisingai išspręsti bylą. Aštunta, paslapties apsaugos užtikrinimas, kai advokato darbo vietoje daroma krata ir paimami dokumentai, tiesioginiai susiję su klientų duomenimis.

Dėl straipsnio apimties neįmanoma išsamiai aptarti visų probleminių situacijų, tačiau pažymėtinas svarbiausias. Pirmiausia tai atvejai, kai formaliai sutartis dar nesudaryta, bet faktiškai advokato ir kliento santykiai jau vyksta, asmuo advokatui viską išpasakoja, vyksta konsultavimas. Todėl teigti, kad sutarties nebuvimas yra svarbiausias kriterijus, neteisinga. Tokiais atvejais turi būti vertinama ne tik forma (jos trūkumas), bet ir turinys (jau vykstantys santykiai), nes tokiu atveju jau yra paslaugos ir kliento teisių gynimo turinys. Formalaus sutarties buvimo faktas neatskleidžia turiningosios advokato ir kliento santykių pusės. Kiti atvejai: sutartis buvo sudaryta, bet baigėsi; jos nebuvimas konkrečiam veiksmui ar rezultatui nedaro bendravimo niekinio. Todėl turi būti sprendžiama turiningai, atsižvelgiant į aprašytus požymius, iš kurių galima spręsti esant advokato ir kliento bendravimą. Atvejai, kai pašto darbuotojai atplėšia advokato korespondenciją, ją peržiūri, patikrina, kopijuoja, kai kliento susirašinėjimą paštu patikrina laisvės atėmimo vietų, kalėjimo pareigūnai, esant aiškiai įvardytam adresatui – advokatui, yra sąmoningo paslapties negerbimo atvejai, kuriuos advokatas kaip paslapties saugotojas turi įvertinti kaip neteisėtus veiksmus ir skųsti. Atvejais, kai advokatas kontoroje, susipažindamas su byla, iš kitų advokatų sužino paslaptis, privalo jas saugoti pagal nutylėjimą ir etikos reikalavimus dėl savo profesijos ir užimamos padėties, nors nėra formaliai įpareigotas jų saugoti. Šis reikalavimas taip pat taikomas ir atvejams dėl elektroninių duomenų nutekėjimo, elektroniniais ryšiais perduodamos

58 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-76-719/2022“, 70 punktą.

informacijos nutekėjimo, adresatų klaidų.

Kai mokesčių administratorius įpareigoja (Mokesčių administravimo įstatymo⁵⁹ 33 str.) pateikti duomenis apie klientus, sutartis, suteiktų paslaugų turinį, tikrumą, arba kai dėl pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo prevencijos priemonių privaloma pateikti duomenis, kurie jautrūs paslapties apsaugos požiūriu, tokia informacija turi būti teikiama tiek, kiek būtina valstybės kontrolės institucijų funkcijoms atlikti, jokių būtu neteikiant informacijos apie konkrečias teises paslaugas. Šiuo atveju advokato išvalgumas leis spręsti dėl teiktinos informacijos apimties.

Atvejais, kai advokatas sužino apie jo kliento planuojamą ar būsimą nusikaltimą, reti ir vertinami nevienodai. Lietuvos teoretikai šį klausimą užaštrina, iškelia advokato moralinę dilemą – negalimumą atskleisti paslapčių, kai tą padaryti reikėtų, pavyzdžiui, sužinojus apie rengiamą labai sunkų nusikaltimą, kai „advokatas atsiduria padėtyje be išeities“⁶⁰. Problemą taip pat iškėlė ir G. Lastauskienė: „Ar advokatas privalo saugoti kliento suteiktos informacijos konfidencialumą, jeigu informacijos išviešinimas gali padėti užkirsti kelią naujiems nusikaltimams?“⁶¹ Atsakymas į šį klausimą dalinai pateikiamas advokatų etikos kodekse: „<...> advokatas turi teisę be kliento sutikimo atskleisti advokato profesinę paslaptį sudarančią informaciją, kai tai neišvengiamai būtina – žmogaus gyvybei išsaugoti; kliento, jo įpėdinio ar teisių perėmėjo teisėms ir teisėtiems interesams apsaugoti.“⁶² Kitais atvejais, kai žmogaus gyvybei tiesioginis pavojus negresia, advokatas turėtų vadovautis etikos kodekso reikalavimais kompleksiskai ir nepamiršti, kad jis veikia ne šalia moralės, ne šalia visuomenės, o pagal moralės principus, visuomenėje jos interesais – *jis turi paslapties privilegiją, nes visuomenė ją suteikė*. Advokatų etikos kodeksas palieka sprendimo laisvę – jei sužinoma apie nusikaltimą, advokatas apie jį gali pranešti. Teismų praktikoje priimta, kad „informacija apie galimą rengiamą nusikaltimą negali būti laikoma nei advokato ir jo kliento susitikimo duomenimis Advokatūros įstatymo 45 straipsnio 2 dalies prasme, nei advokato profesine paslaptimi, to paties įstatymo 46 straipsnio 5 dalies prasme, nes šios įstatymo normos yra skirtos tik teisėtoms advokato veiklos garantijoms užtikrinti“⁶³.

JAV ši problema išspręsta advokatų savivaldos, etikos taisyklėse nustatčius, kad „kliento paskelbtas ketinimas padaryti nusikaltimą nėra įtrauktas į saugotinių paslaptių apimtį, kurias turi gerbti advokatas. Jis gali padaryti reikiamus pareiškimus, kad būtų užkirstas kelias šiai veikai ar apsaugoti tuos, kuriems ši veika kelia grėsmę“. Pripažįstama, kad „kaltinamasis su savo advokatu gali laisvai aptarti praeities nusikaltimus ar deliktus. Tačiau tiek, kiek klientas bendrauja su savo advokatu apie nusikaltimą ar deliktą, kurį jis planuoja padaryti, visuomenė nesuteikia privilegijos nuslėpti tokią diskusiją ir apsaugoti ją paslapties

59 „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *Valstybės žinios*, 2004-04-28, Nr. 63-2243.

60 Drakšas, *supra note*, 2: 318–319.

61 Giedrė Lastauskienė, „Advokato profesija: prieštaras jos pobūdis ir kontrolė“, *Jurisprudencija* 20, 4 (2013): 1473–1491.

62 „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. 1R-133 „Dėl Lietuvos advokatų etikos kodekso skelbimo“, TAR, 2016-04-22, Nr. 10280.

63 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. kovo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-144/2011“.

skraiste⁶⁴. Todėl ribiniais atvejais suabsoliutinti advokato paslapties negalima, nes, be advokato pareigos, yra moralė ir visuomenės interesai. Nors advokatas veikia laisvai, nereikia, kad jis gali užsimerkti prieš planuojamus sunkius nusikaltimus. Todėl sužinojęs apie planuojamą nužudymą, teroro aktą ar valstybės išdavimą, jis negali likti abejingas, prisidengti paslapties skraiste, nes jis dėl savo pasirinkimo nepranešti bus blogesnis advokatas negu dėl pasirinkimo saugoti kliento paslaptį⁶⁵. Moralė ir teisė neturi būti laikomos skirtingų pasaulių dimensijomis⁶⁶, o advokatas, kuris veikia be moralės, veikia nekokybiškai, nepilnai ir ne padeda, bet kenkia savo klientui ir visuomenei, neduoda geriausio patarimo⁶⁷. Teisinis patarimas, gynyba, dokumentų rengimas turi būti vedini pirmiausia moralės, o ne kokių nors žemų motyvų, išimtinai naudos klientui ar sau siekimo.

Iš čia kyla kitas pagrįstas klausimas: ar gali būti paslaptis atskleista teisingumo labui? Žinant, kad „valstybė gali viską“ (t. y. nustatyti bet kokią reguliavimą visuomenės interesų labui), ar negali būti taip, kad valstybė išimtiniais atvejais suvaržo konfidencialumo privilegiją ir norima apimtimi atskleidžia paslaptį? JAV teisininkų pateikiamas pavyzdys: žmogus buvo partrenktas pravažiuojančios mašinos ir sunkiai sužalotas. Vienintelis įvykį matęs liudytojas paliudijo, kad tai buvo tamsus automobilis. Kaip paaiškėjo vėliau, liudytojas prieš liudydamas savo advokatui atskleidė tai, kad jis pats ir buvo tas vairuotojas, kuris partrenkė pėsčiąjį. Liudytojas paklausė advokato patarimo, ką jam daryti: prisipažinti, pasakoti savo sugalvotą istoriją (meluoti) ar tylėti, nenorint atskleisti savo paties nusikaltimo? Nežiūrint to, kad advokatas patarė arba prisipažinti, arba tylėti, asmuo pasirinko savo paties sugalvotą versiją ir melavo liudydamas. Po kurio laiko šis asmuo mirė. Ar toks advokato ir kliento bendravimo atskleidimas padėtų teisingumo interesams?⁶⁸ Juk tokioje situacijoje neįmanoma nustatyti tiesos kaip nors kitaip, kitais būdais, bet tik apklausus advokatą apie tai, ką jis sužinojo bendraudamas su klientu. Įvertinus tai, kas aprašyta, tokia galimybė atmestina, o pagalba teisingumui atskleidžiant paslaptį būtų abejotina.

Kai advokato darbo vietoje daroma krata ir paimami dokumentai, tiesiogiai susiję su jo klientų duomenimis, tokiais atvejais advokatas turi nedelsiant reikalauti, kad kratą atliekantys pareigūnai užtikrintų tokių duomenų paslaptį, o kratoje dalyvavęs advokatūros atstovas turi pagal galimybes domėtis, kad tokie duomenys nebūtų paimami, jei jie nebuvo įrašyti kratą leidžiančiame dokumente; vėliau pagal aplinkybes – skųsti, keliant klausimą dėl paslapties apsaugos, vadovaujantis advokatūros interesais plačiausia prasme, prioritetu laikant advokato paslapties apsaugą.

Su advokato paslaptimi susijusi paslaptis apie asmens sveikatos būklę – neretai tokia informacija svarbi bylose ir advokatas ją žinodamas sprendžia, kaip ją panaudoti. Netinkamas panaudojimas gali lemti ne tik advokato paslapties atskleidimą, bet ir paciento teisių

64 Spahn, *supra note*, 14: 61.

65 Sisk ir Abbate, *supra note*, 17: 237.

66 Ugnė Karaliūnaitė, „V. Vasiliauskas: etika, moralė – ne šio pasaulio dimensijos“, Delfi, 2013 m. vasario 19 d., <https://www.delfi.lt/verslas/ukiobankas/vvasiliauskas-etika-morale-ne-sio-pasaulio-dimensijos-60707955>.

67 Sisk ir Abbate, *supra note*, 17: 237.

68 Edward A. McFarland, „New Dimensions for the Attorney-Client Privilege“, *University of Pittsburgh Law Review* 38, 2 (Winter 1976): 326.

pažeidimą (Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo⁶⁹ 8 str., 9 str.). Todėl būtinas paties kliento ir paciento sąmoningas sprendimas ir sutikimas panaudoti informaciją.

Naujos tendencijos ir perspektyvos. Galima pastebėti, kad pagal naujausias tendencijas linkstama prie paslapties ribojimo. Visų pirma, tam turėjo įtakos tarptautiniai teisės aktai dėl pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo prevencijos. Tam tikromis sąlygomis, remiantis direktyvos 2015/849 reikalavimais, teisės sričių profesionalai (advokatai, notarai) yra įpareigoti informuoti apie klientą, turintį abejotinų ryšių ar finansinių srautų⁷⁰. Klausimas lieka visiškai atviras: kaip tokį reikalavimą suderinti su advokato kliento paslapties apsaugos reikalavimais, ar jis neskatins advokato ir kliento santykių erozijos⁷¹.

Advokato paslapties teisinis režimas netaikomas tada, kai advokatas asmeniškai susijęs su verslu, yra jo bendraturtis ar narys. Konkurencijos taryba, atlikusi tyrimą, atsisakė pašalinti advokato susirašinėjimą su pažeidimu įtariama įmone iš bylos medžiagos, nes advokatas buvo įmonės akcininkas. Todėl jis materialiai suinteresuotas įmonės veikla ir nėra nepriklausomas. Tokio advokato susirašinėjimui netaikyta advokato profesinės paslapties apsauga, o Vilniaus apygardos administracinis teismas šią Konkurencijos tarybos poziciją palaikė. Taip šis teismas pakartotinai sprendė, kad Konkurencijos taryba veikė teisėtai paėmusi įmonės susirašinėjimo su advokatu duomenis, ji galėjo juos panaudoti kaip teisėtus, nesaugomus paslapties įrodymus tiriant ir įrodinėjant galimą konkurencijos teisės pažeidimą. Todėl, nors advokato ir jo kliento susirašinėjimas yra saugomas įstatymo ir negali būti naudojamas kaip įrodymas, išimtiniais atvejais, advokatui esant susijusiam darbiniais, nuolatiniais teisiniais ryšiais su juridiniu asmeniu, ši privilegija netaikoma⁷². Taigi, teismai paslapties privilegiją kai kuriais atvejais linkę siaurinti – Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra nurodęs ir tai, kad „Advokatūros įstatyme numatyta advokato profesinės paslapties apsaugos garantija nėra absoliuti ir gali būti ribojama, kai tai yra teisėta ir būtina reikalinga demokratinėje visuomenėje“⁷³. Toks aiškinimas rodo, kad paslapties traktavimas gali priklausyti nuo situacijos, sykiu jis atveria kelią neapibrėžtumui ir tolesnei diskusijai.

Išvados

1. Advokato ir kliento paslaptis – senas teisinis mechanizmas, be kurio advokato veikla būtų itin ribota, o kartais ir neįmanoma. Be paslapties neįmanomas visiškasis advokato ir kliento tarpusavio pasitikėjimas, esminių problemų ir situacijos detalių atskleidimas. Pradėta taikyti senovės Romos teisininkų, ši paslaptis tapo

69 „Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo pakeitimo įstatymas“, *Valstybės žinios*, 2009-12-08, Nr. 145-6425.

70 Hofmann ir Lustenberger, *supra note*, 3: 826.

71 *Ibid.*

72 Darius Miniotas, „Kada advokato profesinė paslaptis iš tiesų yra paslaptis?“, 15min.lt, 2021 m. kovo 8 d., https://www.15min.lt/verslas/naujiena/pranesimai/kada-advokato-profesine-paslaptis-is-tiesu-yra-paslaptis-231-1467144?utm_medium=copied.

73 *Ibid.*

- būtina profesijos dalimi, kuri atskleidžia profesijos savastį – advokato kaip problemų sprendėjo, kuriuo galima pasitikėti.
2. Paslapties būtinumą nulemia trys pagrindiniai aspektai. Pirmiausia, advokato bendravimo su klientu informacija negali būti naudojama kaip įrodymas jokiuose teisiniuose procesuose, ja negalima remtis kaip leistinu duomenų šaltiniu įrodinėjimo procese. Antra, negali būti atskleista informacija, susijusi su privačiais asmens ir jo gyvenimo duomenimis. Trečia, tokia informacija negali būti atskleista, kad nebūtų paviešinta, nustatyta ir dėl to paveikta advokato veikla, jo pasirinktos veiklos kryptys ir ypatybės, kad nebūtų ribojama jo veiklos laisvė.
 3. Teisinis reguliavimas, saugantis advokato ir jo kliento paslaptį, Lietuvoje pakankamai išplėtotas, nes ją užtikrina visi procesiniai įstatymai ir advokatų etikos kodekso reikalavimai. Tačiau lieka ir neapibrėžtų, probleminių klausimų, pavyzdžiui, kada prasideda paslapties apsauga. Lietuvoje, teismų nuomone, paslaptį galima saugoti tik tada, kai sudaryta sutartis, kurioje nurodyta teisinių paslaugų sritis. Tačiau tokia situacija neteisinga, ji neatspindi advokato ir kliento bendravimo ypatybių. Todėl sprendžiant, ar bendravimas saugomas paslapties, turi būti nustatomi turiningi požymiai konkrečiu atveju: advokato ir kliento bendravimo tikslas, dėl ko bendraujama, kokios apimties teisines paslaugas siekiama gauti; ar bendravimas galimas dėl teisėtų veiksmų ir leistinos veiklos, patarimų dėl iki susitarimo padarytos neteisėtos veiklos.
 4. Konstitucija, Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija advokato paslapties tiesiogiai nenumato, tačiau ši paslaptis siejama su konstitucine teise į gynybą, teise turėti advokatą ir teise į privatumą. Praktikoje kylančios probleminės situacijos, susijusios su paslapties teisinio režimo pažeidimais, turi būti sprendžiamos atsižvelgiant į paslapties turinį.

SECURITY BETWEEN A LAWYER AND THEIR CLIENT: REGULATION, CONTENT, AND PROBLEMATIC ASPECTS

Laurynas Pakštaitis

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *This article: examines secrecy between lawyer and client as expressions of the lawyer's duty of confidentiality to the client; reveals the concept, content, beginning, end, and limits of this secrecy; and interrogates problems related to the protection of such secrecy, along with scientific approaches to it. Lawyer-client secrecy is a necessary legal construct specific to the lawyer profession. This is characteristic of the lawyer's profession as a guarantor of their activity, and is a prerequisite for the successful representation of the client and the implementation of their interests. The article briefly discusses the origins of this form of secrecy, its historical development, legal regulation in Lithuania, and the approach to it in the caselaw of the European Court of Human Rights. The article presents insights from legal science in the United States regarding a lawyer's professional secrecy as a feature of the lawyer's activity and its characteristics, as well as indicating the factors in jurisprudence on the basis of which it is decided whether the privilege of secrecy is applied. The article highlights groups of problems that occur in practice and discusses them. The attitude towards the lawyer's secrecy is now changing, with its protection being affected by other laws. The article concludes that the legal regulation of secrecy is sufficiently developed, but one problematic aspect emerges regarding where secrecy begins and must be protected. From this point of view, the assessment proposed by the Lithuanian courts – to associate secrecy with the fact of the conclusion of the lawyer-client contract and its content – is not correct, because the presence of essential features must be taken into account when deciding on the regime of secrecy.*

Keywords: *secret between a lawyer and his client; advocate's secret; attorney-client privilege; lawyer's professional secret; attorney's duty of confidentiality; privilege of confidentiality.*

Laurynas Pakštaitis, Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo akademijos Teisės ir teisėsaugos instituto vyresnysis lektorius, socialinių mokslų (teisės) daktaras, advokatas. Mokslinių tyrimų kryptys: nusikalstamos veikos valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams, korupciniai nusikaltimai, teroristiniai nusikaltimai, teisėkūra.

Laurynas Pakštaitis, senior lecturer at the Institute of Law and Law Enforcement at the Public Security Academy of Mykolas Romeris University, Doctor of Social Sciences (Law), lawyer. Research interests: criminal acts against public service and the public interests, crimes of corruption, terrorist crimes, legislation.